

NYOLC KENYÉR BALLADÁJA*

Két napja jött fel a Russenlagerből, a bűzös barakk-kórházból, még gyenge volt, alig állott a lábán, mégis kiverekedte, a gráci Karl segítségével kiügyeskedte, hogy gyógyultként felküldjék régi barakkjába, bajtársai közé. Tudta, ha lent marad, Psoika Unterscharführer, a Sanitatslager parancsnoka, kinyírja. Három napig távol volt a „Rettegeft Franz”, ezt az időt használta ki, hogy elbocsássák a pokol legmélyebb bugyrából. Ha egy napot késik, Franz visszajön, és betuszkolja a legközelebbi üdülőautóba, a többi muzulmán közé. Kockázatos vállalkozás volt, de hogy volt ő gyógyult, amikor hajnali ötkor, dermesztő hidegben beállt a sorba, hogy a többivel együtt elinduljon a felső tábor felé, nyomban észrevette, hogy baj van: hogyan bírja majd az utat, hiszen már az első lépéseknél szédelt. Két szomszédja támogatta, nehogy a kettes blokköreg, az öklös Leó észrevegye esetségét. És a hosszú úton – két kilométer volt, vagy három – kétszáz lépcsőfok, – vagy háromszáz? – nehéz fapapucsát is alig tudta emelni a lába. Ki is volt a két szomszédja. Erőlteti az agyát, már csak a baloldalra emlékszik, a sor végén állt, egy szürke köpenyes francia, ő nyúlt a hóna alá, és egyre ezt suttogetta: „Ca ira”. Hány óráig tartott az út? Már hajnalodott, már a konyhaépület kényméne is füstölt, már szűfolt volt az Appellplatz, amikor Leó átadta őket a tizenkilences írnokának. Valahogy elvánszorgott a kijelölt szalmazsákhöz – régi fekhelyét időközben elfoglalták – rázuhant. A barakkírnok megkönyörült rajta, hagyta dögledni, nemcsak a kávénak nevezett ízetlen lötyöt hozták oda a fekhelyéhez, nem kellett a kondérnál sorban állni érte, de ráadásul még valami előző napról maradt rézapapát is kapott. Délig aludt, nagy csend volt az üres barakkban, mélyen aludt, estefelé ki kellett állni az Appellra, és utána elindult behajtani a kenyérvételezését. Merészség volt ilyen állapotban nekiindulni, de nem volt választása. Tudta, ha a következő napokban nem eszik két-háromszoros kenyéradagot, ha nem sikerül feltáplálnia magát: elveszett. Néhány napig még kihúzhatja a barakkban, az írnok is, a blokköreg is szemet huny, de tovább ők sem játszhatnak a veszéllyel, betoppanhat az ellenőrző katona, be kell osztani őt is a munkába, addig pedig meg kell erősödnie.

Mielőtt leterítette a magas láz és a tüdőgyulladás, egy zseblámpát állított össze meg egy rádiót javított ki feketén Bertholdnak, a tizenötös blokk szobafőnökének. Megalkudtak nyolc egész kenyérben, január elején kezdi majd fizetni Berthold. A kórházból üzent a sötét lengyelnek, hogy legalább egy-két kenyeret küldjön le, de az fűtyült rá. Nyilván úgy számított, hogy megy a gázba, nem kerül fel élve. Nyolc kenyeret megtakarítani, jó kis fogás. Tévedsz, te pizok Berthold. Élve feljöttem, és most behajtom rajtad. Még ma, most mindjárt, legalábbis a felét, a másik felét majd egy-két hét múlva. Margarinnra, szalámira cserélem be, kiadósan táplálkozom, hogy megint erőre kapjak, gyerünk, már most, rögvést átmegyek ehhez a Bertholdhoz.

A barakk közötti sikátorokban fújt a szél, a tizenötös ott volt a sarkon túl, arrafelé csak néhány fogoly osont, szorosan a barakkfalak mellett, óvatosan lépve a csúszós havon, a következő sarkon már többen álltak, sétáltak, a rongyos kabát ujjába dugott kézzel, az volt a feketepiac, itt cseréltek marmeládót, margarint, wurstot, cigarettát, esetleg még előkelőbb holmit. Az árfolyam nagyjában állandó, de azért mégsem egész biztos: a napi kínálat-kereslet szerint ingadozik. Ő nem ment odáig, benyitott a barakkba. Az első, a főnöki szobában Berthold egyedül tett-vett az asztalánál, a vacsoraadagokat osztotta be. A nagy születelökés megállt a kezében, hogy megpillantotta ezt a halottaiból feltámadt látogatót:

– Szervusz, Berthold, rég nem láttuk egymást – ugye?

– Aha... Nekem nem hiányoztál...

– Azt tudom, ... De nekem hiányoztak a kenyerek...

Egy pillanatig csend.

– Miféle kenyerek?

– Ne játszunk, öregem... Működik-e a rádiód meg a zseblámpád, vagy sem?

Ugye, hogy igen. Prima munkát csináltam, nyolc kenyérben alkudtunk meg, én most csak négyet kérek, a többit két hét múlva adod... Már két héttel ezelőtt járt volna, üzentem neked letről, kellett volna, hát most eljöttem érte...

– Nem tudok semmiről...

* Részlet a szerzőnek a „Kossuth Könyvkiadó”-nál legközelebb megjelenő „Magánember” című regényéből.

— Ne komédiázz... Frantisek is tud róla, vele üzentél, hogy jöjnek hozzád, sürgős az a vacak rádió, Hawle itt ült, amikor leszállítottam a zseblámpát, még meg is dicsértél, hogy külön elemet is tudtam hozzá organizálni, most meg egyszerre nem tudsz semmiről!

— Ne ordíts... Az én barakkomban vagy, ne ordíts... Arról nem tudok, hogy üzentél volna. Hány kenyérről fecsegsz?

— Tudod te jól, hogy nyolc jár... De most csak négyet kérek... Februárban ideadod a másik négyet.

A zöldparolis Berthold, a villogó szemű csontos arcú, aki rablásért, útonállásért tiz-tizenkét évet ült Lengyelország és Németország különböző börtöneiben, unta ezt az alakot, ezt a követelődző politikait. Mért is nem szolt Franznak idejében, hogy csinálja ki, intéztesse el a pasast, mihelyt leérkezik hozzá, most nem lenne gondja vele. De biztosra vette, hogy anélkül is kikészül ez a nyeszlett senkiházi, minek szívességet kérni a Franztól? Most meg beállít ide, és benyújtja a számlát. Hiszen ha nem 1945 januárjában vagyunk, egyszerűen leüti vagy kidobja, tavaly januárban még ezt tette volna. Sajnos, már más szelek fújnak, ennek haverjai vannak, az ilyen politikainak még a táborirodás is vannak pártfogói. De azért én majd megkártyázom ezt az alakot. Nyolc kenyér? Megkapja.

Dühösen a raktárpolchoz lépett, és válogatni kezdett a felhalmozott kenyerek között. A legpenészebbeket szedte ki, azokat, amelyek majdnem széthullottak már. Felnyalábolta őket és máris nyújtotta Jánosnak.

— Csak négyet adjál, mondtam, hogy csak négyet...

— Kitátod a szádat, tanúkra hivatkozol, ordítasz, tessék, itt a nyolc kenyered, fulladj meg rajta... Én se rendelek tőled többé semmit. Most pedig kotródj innen, nehogy még egyszer lássalak a barakkomban.

— De hát, hogy vigyem el mind a nyolcat...

— Kifelé, ha mondom...

Az ajtót se bírta kinyitni, könyökével nyomta le nagy nehezen a kilincset, kintlódva lebotorkált a csúszós három lépcsőn, és ott állott a szeles sikátorban. Ölelte magához a nyolc kenyeret, és vigyázva, nehogy elcsúszson, elindult a barakkja felé. Az a kevés fogoly, aki elhaladt mellette, éhes szemekkel bámulta, hogy cipelhet itt valaki nyolc kenyeret? Felöltött benne, oda kellene adni egy morzsát, egy szeletet ennek vagy a másiknak, akinek mély üregben ülő, alig-alig fénylő szeme belefúródik a kenyérhalmazba. Alig ért a szomszéd barakkig, már lehullott az egyik szétmálló kenyér fele, s a földre esett, a kásás, sárrá olvadó hóba. Lehetetlen volt lehajolni, felemelni, a roppant súllyal a karján, akkor a többi is leesik, meg úgyszólván hiábavaló kísérlet, a következő pillanatban már ketten is utána kaptak a nyomába. szegődött foglyok közül, és rövid civakodás után megosztzkodtak. Húsz lépést se tett, már hullott a következő fél kenyér, majd megint egy fél. Már egy egész csapat követte, a sarkon túlról, a fekete piacról is észrevették, hogy íme, itt hullik a manna, odasereglettek, lökdösték egymást, hogy ki kapja fel a zsákmányt. Aztán az egyik taszított rajta, bukjon csak el, ejtse el mind a kenyeret. Olyan gyenge volt, hogy megingott, de nem esett a földre, csak az egyik barakk falának. Nem érték el teljesen a céljukat, ám két egész kenyér potyogott a latyakba, és az éhes tömeg, amely oly hűen követte, egy pillanat alatt széttépte a sáros, penészes, ragacos zsákmányt. Hamelni patkányfogó?... — merült fel benne, miközben a nagy megerőltetéstől, félelemtől, szorongástól verejtékezve cipelte az egyre kisebbedő, de neki még mindig oly súlyos terhét. Nem, dehogyan... ő is ugyanolyan nyomorult patkány, mint a követői, és nem vezetheti őket más hazába, csak egy nyomorúságos falattal, egy harapással a jóllakottság percnyi illúziójába.

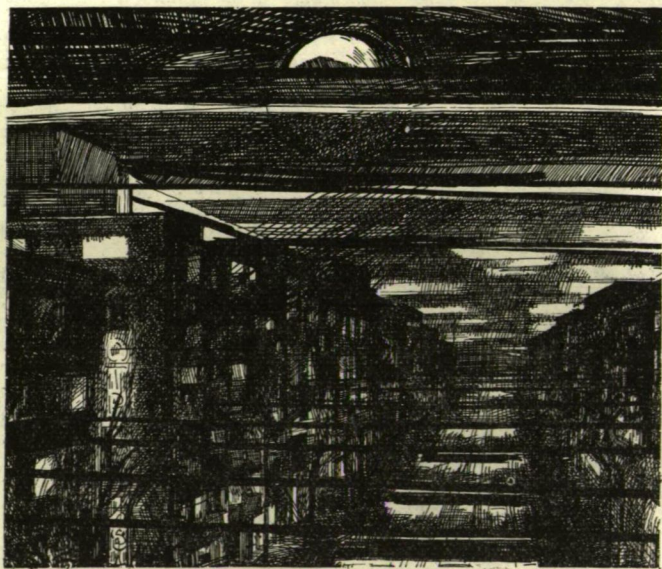
De védeni kellett a kenyeret, ez megmentheti, talán ez az egyetlen, ami még megmentheti, nem pusztuljon el, ahogy Pista, Jiri, Jean, Hugó, Henrik és a többiek: százak, ezrek, tizezrek. Eddig kibírta, július 26-án is megmentették, a Russenlagerből is feljött, pedig harminckilenc fokos láza volt és tüdőgyulladás, mégis itt van. Most még két hét, vagy legalább egy hét, három-négy nap, bajtársak, ne bántsatok, nektek csak egy-egy falatról van szó, nekem az életemről... Ordítsak rájuk? Úgysem hallgatnak rám, nekik is az életükről van szó. Még négy kenyérem van, a legépebb, a legelső, ezt tettem legalulra, hogy bírja a többi súlyát, már csak huszonöt lépés lehet az én barakkomig, ott otthon, ott védve vagyok...

Úgy tűnt fel agyában a szennyes, bűzös barakkszoba, mint a csodálatos biztos menedék... az ígért földje. Összeszorította a fogát, imbolyogva ment még néhány lépést, támolygott, lihegett, izzadságtól maszatos arcáról most valami sós folyadék hullott kicserepesedett ajkára. Sírt? És körülötte az éhes, rá leső falka egyetlen szót sem szolt. Kísérteties csend volt, hang sem hallatszott, csak a nehéz léptek dobbanása... Peregnek a dobverők, most hajtják végre az ítéletet. Ha feláldozna

még egy kenyeret, irtóztató kincs, ha odadobna egyet, ő maga ajándékozna nekik, légy taktikus, ezen összekapnának, s ez visszatartaná, feltartaná a falkát. Maradék eszmélete még csak formálta magában a gondolatot, amikor újra meglökték. Már nem volt semmi ereje, felbukott. De úgy bukott fel — szörnyű félelmében, hogy menthetetlenül elvész —, hogy rázuhant a megmaradt kenyerekre. Görcsös ölelésében maga alá szorította az életet, igen, az életet, behorpadt melléhez, szennyes, vékony köpenyéhez. A hótól, a sártól nem tudta megmenteni, de a rabló karmoktól, azoktól megvédi minden áron. Érezte, hogy félre akarják fordítani, fel akarják emelni. Kapzsi karmok karjába kapaszkodtak, de ő megmaradt erejével ráfeküdt a kenyerekre, rúgott, lökött, kapálódzott. Nyilván nem tudott volna sokáig ellentállni, már alig volt eszméleténél. Az utolsó pillanatban engedett a kezek szorítása, láb-dobogást hallott, már egyetlen köröm sem vájt a vállába. Homályosan távoli fütty-szót hallott, az SS sípjelzését, az öröket riasztották, indultak az Appellplatzról, valahová, valamiért. Ha itt találják, vége. Ahogyan a többiek elfutottak, neki is menekülnie kell.

Hogyan? Nem volt már semmi ereje. Még egy ideig arcát is beleszorította a jeges latyakba, ő nincs itt, nem tud semmiről. Aztán lassan magához tért, felemelkedett. Nem jöttek arrafelé, nem vették észre, senki sem törődött vele. Lehet, hogy valamelyik szomszédos barakkból keselyű szemek figyelik, ez csak pillanatnyi szünet, megint le akarnak csapni rá, a támadás megismétlődik.

Keservesen feltápáskodott, és még mindig görcsösen magához szorítva a széjjelmáló, sáros, lucskos kenyeret, botorkálva, rogygó térddel elérte barakkja ajtaját, és bezuhant a boldogság honába.

Csanády András rajza